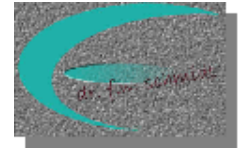

Reacties:

f.schmidt@wxs.nl

Histo-visie

Volksraadplegingen en verkiezingen

Volksraadpleging in 1797

In 1795 eindigde met de komst van de Fransen de Republiek der Verenigde Nederlanden. Voor het eerst werd in dit land algemeen kiesrecht ingevoerd voor mannen. Wie twintig jaar en ouder was, mocht zijn stem uitbrengen voor de samenstelling van de Nationale Vergadering. Haar voornaamste taak was een grondwet op te stellen. Eenvoudig was dat niet want de gekozen afgevaardigden waren nogal verdeeld. De federalisten wilden in hoofdlijnen de situatie houden zoals die was. De republiek moest een optelsom van de verschillende provincies blijven. De unitarissen wilden met name de macht in Den Haag neerleggen en niet in de verschillende provinciale hoofdsteden. Na twee jaar zwoegen kwam een ontwerp grondwet tot stand. Ze stond bol van de compromissen. Het volk moest zich er maar over

buigen. Ook in Hasselt werd een volksraadpleging gehouden. De kiezers waren daartoe in groepen van 500 verdeeld, de zogenaamde grondvergaderingen. Er werden drie stembureaus ingericht. Een in de kerk, een in het stadhuis en een in de Herderin. Van het aantal potentiële kiezers van 1.500 [Hasselt e.o] kwamen maar zeventien lieden hun stem uitbrengen. Allen stemden tegen. Heel anders was dat in Steenwijk en Zuidveen. In de eerstgenoemde plaats stemden 131 mannen voor en negen tegen en in Zuidveen werd geen enkele tegenstem uitgebracht. Daar stemden 106 mannen voor. Hasselt volgde echter meer de landelijke trent want het ontwerp werd met honderdduizend stemmen tegen en dertigduizend stemmen voor verworpen.

Verkiezingen in het midden van de negentiende eeuw

Na de grondwetswijziging

van 1848 was het kiesrecht voorbehouden aan een beperkte groep. Wilde men stemmen voor de Tweede Kamer dan moest men niet alleen man zijn, maar ook nog ouder dan 23 wezen. Bovendien moest men jaarlijks twintig gulden of meer aan belasting afdragen. Voor Hasselt betekende dat in 1851 slechts 99 kiezers hun stem mochten uitbrengen. Een aantal dat in 1889 vermeerderd was tot 174 en aan het eind van die eeuw tot een getal van 328 gegroeid was. Deze toename was ondermeer het gevolg van de nieuwe eisen waaraan een kiezer diende te voldoen. Zo werd in 1887 bepaald dat een ieder zou mogen stemmen die daartoe geschikt zou zijn en over de nodige maatschappelijke welstand zou beschikken. Zeven jaar later wilde men de maatschappelijke welstand wat preciezer omschrijven. Hij mocht stemmen, die niet alleen een eigen gezin kon onderhouden, maar ook kon lezen en schrijven. De zittende

Bronnen:

RAO, SA, inv. nr. 5373

C.B. Wels, "Stemmen en kiezen 1795—1922", *Tijdschrift voor Geschiedenis* 1979 nummer 3, blz. 313-332

kamerleden vonden dit echter te ruim. Het wetsvoorstel van Tak van Poortvliet werd door hen afgeschoten. Twee jaar later volgde een nieuw wetsvoorstel. De kiezer moest een bepaald inkomen, bezit hebben of een bepaalde hoeveelheid belasting betalen. In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal kiezers dan ook geleidelijk toe.

Nog een belangrijk onderscheid met het heden is, dat in de negentiende eeuw er sprake was van een districtenstelsel. Het gehele land was in een aantal districten onderverdeeld. De omvang was gemiddeld 45.000 stemgerechtigden. Hasselt maakte in 1848 en 1850 deel uit van het district Zwolle. In 1888 en 1897 behoorde het tot het district Steenwijk. Degene die in de laatste stemronde in een district de meeste stemmen wist te vergaren, werd winnaar. Hij werd het nieuwe kamerlid. De indeling in districten was voor de kiezers van Hasselt wel van belang. Te meer daar geen groepering er een duidelijke overhand had. Conservatief/confessioneel en liberalen hielden elkaar ongeveer in evenwicht. Toen men in 1848 en 1850 tot het district Zwolle behoorde, werd de uitslag van de verkiezingen voor een belangrijk deel van de stemgerechtigden niet als een teleurstelling ervaren. In bei-

de verkiezingsjaren won mr. baron B.W.A.E. Sloet tot Oldhuis, die als liberaal bekend stond. In 1850 zullen de kiezers uit Hasselt in meerderheid op de minder vooruitstrevende 'historisch-liberale' A.J. Duymaer van Twist hebben gestemd. Hij stond bekend als een belangenbehartiger van de visserij en binnenscheepvaart. Dit werd niet anders toen Hasselt bij Steenwijk werd ingedeeld. Hier was echter het verschil tussen confessionelen en liberalen veel geringer. Veelal leidde dit tot een nek aan nek race. Zo bestond het district Steenwijk in 1888 uit 41.916 inwoners waarvan er 2.900 kiesgerechtigd waren. Van hen brachten 2.532 personen hun stem uit. 1.302 stemmen werden uitgebracht op het AR-lid mr. U.H. Huber. Mr. W.H. de Beaufort, die namens de liberalen aan de verkiezingen had deelgenomen kreeg in totaal 1.199 stemmen. Negen jaar later was verschil bijna net zo klein. Maar nu was de overwinning aan de liberalen. Met 1.575 stemmen van de uitgebrachte 4.116 won de liberaal J. Meesters van mr. baron A.P.R.C. van der Borch van Vervolde. De baron die de AR vertegenwoordigde wist 1.469 stemmen te vergaren. In 1905 kreeg de AR kandidaat L.F. Duynmaer van Twist in Hasselt 146 en de liberaal J.H. Tromp Meesters 137 stemmen. De bei-

de blokken hielden elkaar in Hasselt dus ongeveer in evenwicht.

In 1917 werd het districtenstelsel afgeschaft. Het werd vervangen door de evenredige vertegenwoordiging. Haalde een partij bijvoorbeeld tien procent van het aantal stemmen, dan kreeg men ook in de Tweede Kamer een tiende deel van de zetels toegevoegd.

Dit systeem werd veel rechtvaardiger gevonden, omdat anders dan bij het districtenstelsel de stemmen van de verliezers nu niet meer verloren gingen. Dat was overigens niet de enige verandering.

Voortaan mocht iedere man die qua leeftijd ervoor in aanmerking kwam zijn stem uitbrengen. Voor Hasselt had dit meteen grote gevolgen. Hadden er in 1917 voor de herziening in totaal 425 mannen stemrecht, na de grondwetswijziging werden dit er 617. Bij die laatste districtenverkiezing mochten in Hasselt 325 kiezers stemmen op grond van de door hen betaalde belasting, twaalf vanwege het bezit van een huis, 46 op grond van hun dienstbetrekking, vier vanwege het hebben van een spaartegoed en twee omdat zij met succes een examen hadden afgelegd. Een paar jaar later werd door de invoering van het algemeen vrouwenkiesrecht dit aantal praktisch nog eens verdubbeld.

Stembureau in 1797

Bronnen:

F.W. Schmidt, *Hasselt tussen 1850 en 1920* (Dronten 1999) 4

www.inghist.nl/onderzoek/projecten/verkiezingen

Meer over de historie van Hasselt weten of zien

www.schmidtplanet.info